

ВСЕУКРАИНСКИЙ ЭКЗАМЕН АРХИТЕКТОРОВ В ХАРЬКОВЕ

Раллев А.Б., д.арх., профессор

Одесская государственная академия строительства и архитектуры

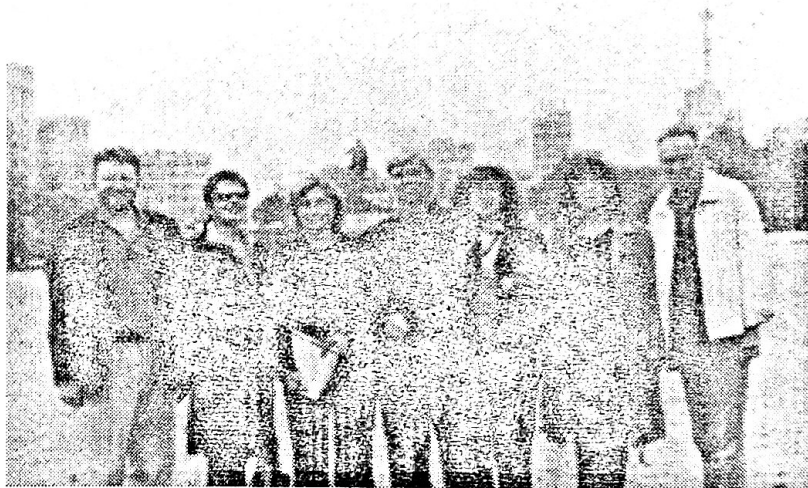
Тел. (0482) 20-43-65

Аннотация. В Харькове – столице Слободжанщины, - с 6 по 10 октября 2003 г. состоялся XII-й смотр-конкурс дипломных проектов архитектурных школ Украины, на котором было представлено в общей сложности 260 проектов по уровню квалификации: «бакалавр», «специалист», «магистр».

В Украине архитекторов готовят 12 высших учебных заведений. Одесскую архитектурную школу представляла делегация¹ во главе с директором архитектурного института ОГАСА доктором архитектуры, профессором Уренёвым В.П. После завершения работы конкурсного жюри мы обратились к проф. Уреневу В.П. с вопросом об итогах оценки одесской архитектурной школы, на что он ответил:

«Впечатление о смотре-конкурсе очень хорошее, потому что Одесса в этом году представила интереснейшие работы. Это не только наше мнение, это мнение референтуры, мнение жюри. Мы представили 21 проект. Оценка такова: 16 дипломов 1-й степени, 5 дипломов 2-й степени.

Среди 8 магистровских работ – 7 работ – 1-й степени, одна работа – 2-й. И самая главная оценка была сделана в том плане, что одесская архитектурная школа очень выросла в последние годы и было отмечено, что представлены очень смелые архитектурные решения. Это стало возможным благодаря прекрасной работе коллектива выпускающих кафедр, руководителей дипломных проектов, и я думаю, что мы уже знаем, над чем совершенствоваться дальше. Я считаю, что мы на правильном пути, а в процессе работы корректировка будет сделана нашими преподавателями, коллегами. Потому что есть у нас прекрасные студенты, которые не дают спокойно жить, потому что они сами хотят достичь высокого уровня, чтобы получить специальность высшей квалификации, т.к. за этим стоит их будущее».

Вопрос: Уважаемый Валерий Павлович, как Вы относитесь к такой философской идее – для того, чтобы в следующем году было лучше, в этом году – должно быть хуже?

Проф. Уренев В.П.: Считаю, что выступать хуже мы не можем. Дело в том, что если становится хуже, то начинается разлад и дезорганизация. Но если ты хочешь быть всегда лучше – нужно забыть о покое. Думаю, что это хорошо понимают преподаватели наших выпускающих кафедр, которым я благодарен, представители которых здесь оказали большую помощь референтуре. А результат виден налицо.

На XII смотре-конкурсе дипломных проектов – в спортивном зале Харьковского Технического университета было представлено 260 дипломных проектов и магистровских работ архитектурных специальностей, которые оценивались двенадцатью комиссиями по соответствующим направлениям. В составе референтуры «Архитектура зданий и сооруже-

На XII смотре-конкурсе дипломных проектов – в спортивном зале Харьковского Технического университета было представлено 260 дипломных проектов и магистровских работ архитектурных специальностей, которые оценивались двенадцатью комиссиями по соответствующим направлениям. В составе референтуры «Архитектура зданий и сооруже-

¹ На фото слева направо: доц. Вершинин В.И., доц. Ексарева Н.М., доц. Подолянская Л.Е., профессор Уренев В.П., асс. Савицкая О.Н., асс. Харитоновна А.А., доц. Ексарев В.А.

туры и реконструкция зданий и сооружений». Эту номинацию возглавила заведующая кафедрой Реставрации зданий и сооружений ХГТУСА канд. арх., доцент Черкасова Е.Т. Представляем краткое интервью с представителями этой номинации.

Наш первый вопрос мы задали зав. кафедрой Реставрации зданий и сооружений и реконструкции архитектурно-исторической среды Национального университета Львовская политехника кандидату архитектуры, доценту Бевзу Николаю Валентиновичу, опытному специалисту в данной сфере архитектурной теории и проектирования.

Вопрос: Шановний Микола Валентиновичу, Ваше враження від архітектурних робіт, які презентують Вашу кафедру.

Доц. Бевз М.В.: Дякую, і мені дуже приємно, що ми дуже працюємо із кафедрою Основ архітектури в такої ділянці, як збереження і реставрація архітектурної спадщини України, яка акумулює в собі величезний потенціал і історію, яка дотикається кількох світів до кількох епох. Ці епохи надзвичайно унікальні, я сказав би, що небагато є країн у світі, які мають, як би то мовити, таку палітру спадщини, яка тягнеться від античності, від часів давніх культур і до пам'яток сучасних часів, ХХ-го століття. І те, що в Україні така секція на огляді працює, це є величезна заслуга певного колективу, певних шкіл, які роз-

вивають цей напрямок. В першу чергу напевно треба подякувати кафедрі Основ архітектури Одеської державної Академії будівництва та архітектури, яка своїми роботами в Одесі формує теоретичні підстави цього напрямку, тому що сьогодні це перша проблема. І я хотів би декілько слів сказати в цілому про ті роботи, які репрезентовані на огляді. Справа є в тому, що є багато робіт, які не проходять по секції реставрації і реконструкції, але які працюють в історичному середовищі, тобто це є проекти нових об'єктів, ті містобудівні об'єкти, які зачепляють історичні міста чи території в історичних містах і де теж та проблематика існує і тому в мене таке враження, що вже та робота нашої секції, яка працює декілька років, вона має вплив на роботи в цілому. Тобто вони стали більш професійними. Є багато робіт, які виконані в історичних містах і вони почали зважати на історичний контекст. Вони мислять вже середовищно, причому в аспекті пам'ятко-охоронному і це я вважаю великим позитивним результатом діяльності секції і, зокрема, Олександра Борисовича Раллева і інших спеціалістів, Катерини Тимофеївни Черкасової, яка дуже добре проводить цю роботу в Харківському Технічному університеті будівництва і архітектури. І навіть в колі харківських шкіл. А тепер якщо говорити про другу сторону нашої роботи, про ті роботи, які представлені по данній секції, то тут спостерігається традиційна палітра цих робіт – харківських, львівських, є одеські роботи. Сюди долучається полтавська школа, часом кримська. Приємно, що є придніпровська школа в цьому напрямку. Так що ми радіємо розширенню представництва цих робіт, хоча не у всіх цих вузах є кафедри реставрації, але тим не менш цій напрямком потрібно розвивати. Львівська школа представила сьогодні роботи спеціалістів і магістрів, які спрямовані на вирішення цих проблем реставрації, властиво нашої регіональної проблематики – від робіт по дослідженню і оцінці спадщини містобудівних комплексів (це робота по Калужу, по Івано-Франковську) до робіт, які спрямовані на реставрацію пам'яток і навіть реставрацію окремих елементів, наприклад робота по сходових клітках класицизму, де досліджено велику кількість класичних будівель і спеціально опрацьована типологія, визначено засади будівництва, які проводилися на початку ХХ століття, установлено авторство і так далі. Тобто то може бути прикладом цікавої роботи, коли навіть середовище є недоступним, тому що сьогодні є багато об'єктів приватизованих, але є пам'ятками і доступність цих об'єктів є обмежена, але тим не менш студенти в цих умовах якісь чином інвентаризують якусь частину цих будівель, проводять узагальнення, дослідження, цікаві наукові висновки і опрацьовується пропозиція по реставрації.

А сейчас мы предоставляем слово заслуженному деятелю науки по охране памятников истории и культуры, действительному члену Украинского комитета ICOMOS, доценту

кафедры реставрации и реконструкции зданий и сооружений Львовской Политехники **Присяжному Константину Васильевичу.**

Вопрос: Шановний Константин Васильович, декілька слів щодо Вашої думки відносно роботи секції реставрації на огляді-конкурсі у Харькові.

Доц. Присяжний К.В.: Особисте враження, що помітно ослабла напруга, якимось представлено менш цікавих об'єктів, і я думаю, що це не тому що минулого разу були вичерпані найбільш вагомими теми, просто настав якийсь спад і то помітно на всіх кафедрах. У тому числі і наша кафедра знизилася потенціал. 260 проектів, - важко розглянути всі роботи, тобто помножити цю цифру на 8 планшетів. Можна собі уявити, що 2000 м² планшетів треба розглянути і скласти свою думку. Але основне враження від того – велика потуга техніцизму, який задавлює культуру, і всетаки під напором такої техніки пам'ятки якщо не гинуть остаточно, то вони просто ховаються за склом, бетоном і металом, і є небезпека, що ми втратимо гуманні якості історичного середовища.

Мы задаем следующий вопрос заведующему кафедрой реставрации и реконструкции зданий и комплексов Харьковского Государственного Технического университета строительства и архитектуры канд. арх., доц. **Черкасовой Екатерине Тимофеевне.**

Вопрос: Скажите пожалуйста, Екатерина Тимофеевна, каково Ваше мнение о выставке смотр-конкурса в целом и достижения Вашей кафедры в этом году?

Доц. Черкасова Е.Т.: Секция реконструкции и реставрации архитектурных объектов в этом году выглядит на том же уровне, что и в прошедшем смотре-конкурсе, т.е. по количеству проектов – 15: пятнадцать проектов разного уровня, разной тематики и разных приемов графической подачи. Надо сказать, что в этом году очень сильно выступили в целом на смотре-конкурсе Одесская школа, Приднепровская школа и Киевская. Харьковская архитектурная школа на этом фоне выглядит несколько слабее. Я согласна с мнением, что если в этом году хуже, то в следующем будет лучше. Мы знаем свои просчеты, но в целом те дипломные проекты, которые относятся к секции реставрации, они выполнены на должном уровне. Естественно, что в каждой работе есть менее и более сильные стороны и все, что здесь представлено, отличается большим разнообразием – в подходах, методиках исследования, подаче графического материала. В целом я считаю, что смотр-конкурс дипломных проектов этого года – это шаг вперед в постижении методики проектирования и разных областях архитектурного творчества.

Вопрос: А как Вы считаете, есть ли расширение географии представленных работ?

Ответ: Что касается географии, то каждая архитектурная школа представляет свой регион. Поэтому можно сказать, что у нас осваиваются региональные аспекты проектирования. И то что касается представленных зарубежных проектов, то тут нет особой закономерности. Просто иногда бывает, что осваиваются западные территории за пределами Украины. Заявленная ландшафтная архитектурная школа из Киева в этом году по секции реставрации работ не представила. А в целом набор проектов от разных школ – стабильный.

Предоставляем слово старшему преподавателю кафедры архитектуры и градостроительства Львовского аграрного Университета **Гнесь Людмиле Богдановне.**

Вопрос: Шановна Людмила! Будь ласка – Ваше враження щодо порівняння виставки цього року зі оглядом-конкурсом, наприклад, позаминулого року у Львові.

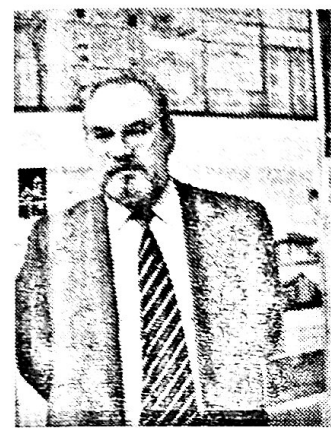
Ст.в. Гнесь Л.Б.: Я вперше на подібному огляді-конкурсі і хотіла б відмітити свої враження, які склалися відносно смотр-конкурсу

різних архітектурних шкіл. Вражає те, що кожна школа реставрації представила свої яскраві та неординарні об'єкти – від малих до великих. Ці контакти, які склалися у нас на смотрі-конкурсі дають велику можливість навчання так само як викладачам, так і студентам, які оглядають виставку. В цей огляд-конкурс ми не представили своїх робіт. У минулому році ми представили дипломну роботу по реставрації водяного млину, яка одержала диплом 1-го ступеню.

Представитель Днепропетровской школы кандидат искусствоведения, проф. **Ревский Сергей Борисович** на наш вопрос о дальнейших перспективах развития теории и истории в архитектурном образовании сказал:

«В целом о выставке: результаты на мой взгляд хорошие. Уровень работ также высок. Мы работали по секции реконструкции и реставрации архитектурной среды и обратили внимание на то, что эта секция в значительной степени ориентируется по научному направлению теория архитектуры, реставрация памятников архитектуры. Я еще раз хочу обратить

Ваше внимание именно на это, т.к. это направление сугубо научное. И здесь возникает некоторое противоречие с точки зрения подготовки магистров. Если трактовать магистра как, скажем, суперспециалиста-проектировщика, тогда эти работы должны укладываться в номенклатуру существующих специальностей – «Архитектура зданий и сооружений», «Градостроительство», «Дизайн архитектурной среды». Но с другой стороны, если рассматривать магистра как низшую научную ступень, то тогда, очевидно, нужно вводить ту рубрику, которая существует в научной классификации – т.е. ВАКовская рубрикация по кандидатским и докторским диссертациям. Вот это противоречие, несогласованность сказывается на работах. Дипломные работы выходят

сугубо научные по этому направлению (теория архитектуры, реставрация памятников архитектуры), но они не укладываются в существующую рубрику специальностей подготовки архитекторов в системе Министерства образования и науки Украины. И еще хотелось бы обратить внимание на один момент, о чем мне приятно говорить, что впервые на этом конкурсе была представлена дипломная работа, выполненная силами двух архитектурных школ – это магистровская работа по реставрации крепости Алеппо в Сирии. Работа выполнялась в нашей Академии, но мы на товарищеских, профессиональных основах, связавшись и договорившись с коллегами из Львовской Политехники, по сути работали вместе, т.к. наш будущий магистр ездил во Львов, где он ознакомился с колоссальным опытом подготовки реставраторов на примере реставрации крепостей, цитаделей, замков в Западной Украине, познакомился с публикациями и множеством проектов, ездил и смотрел в натуре и настолько это было продуктивно, что мы вписали в титульный лист данной работы имя доцента Львовской Политехники. В целом, повторяю, результаты смотра очень хорошие и оставляют приятное впечатление о смотре-конкурсе в Харькове».

Вопрос: Уважаемый Сергей Борисович, не считаете ли Вы, что сейчас ситуация в архитектурном образовании сложилась таким образом, что пора бы обратиться в Министерство образования и науки Украины с предложением ликвидировать существующее сейчас противоречие между ВАКовскими специальностями и специальностями Министерства образования? А для этого необходимо утвердить некоторые специальности и специализации Министерства образования соответственно ВАК Украины, например, «Теория и история архитектуры, реставрация памятников архитектуры»?

Ответ: Безусловно, я убежден, что если сохраняется система образования (бакалавр-специалист-магистр), то магистры должны получить право выполнять работу по научному направлению «Теория архитектуры, реставрация памятников архитектуры». Правда, я все же хотел тут добавить, я глубоко убежден, что изъятие из этой номинации слова «история» в корне неправильно. Это научное направление 18.00.01 (раньше называлось «Теория и история архитектуры, реставрация памятников архитектуры»). И непонятно почему изъ-

**АРХІТЕКТУРНО—ЕТНОГРАФІЧНЕ
ЗОНУВАННЯ УКРАЇНИ
XIX — початку XX ст.**

Таблиця 1

**Кордони
історико—етнографічних
регіонів**

Зони:

Карпати:

- 1 — Гуцульщина;
- 2 — Бойківщина;
- 3 — Лемківщина;
- 4 — Закарпаття;
- 5 — Буковина;
- 6 — Львівщина.

Полісся:

- 1 — Лівобережжя;
- 2 — Правобережжя;
- 3 — Волинське.

Поділля:

- 1 — східне;
- 2 — західне.

Слобожанщина:

- 1 — східна;
- 2 — центральна;
- 3 — західна
(Полтавщина).

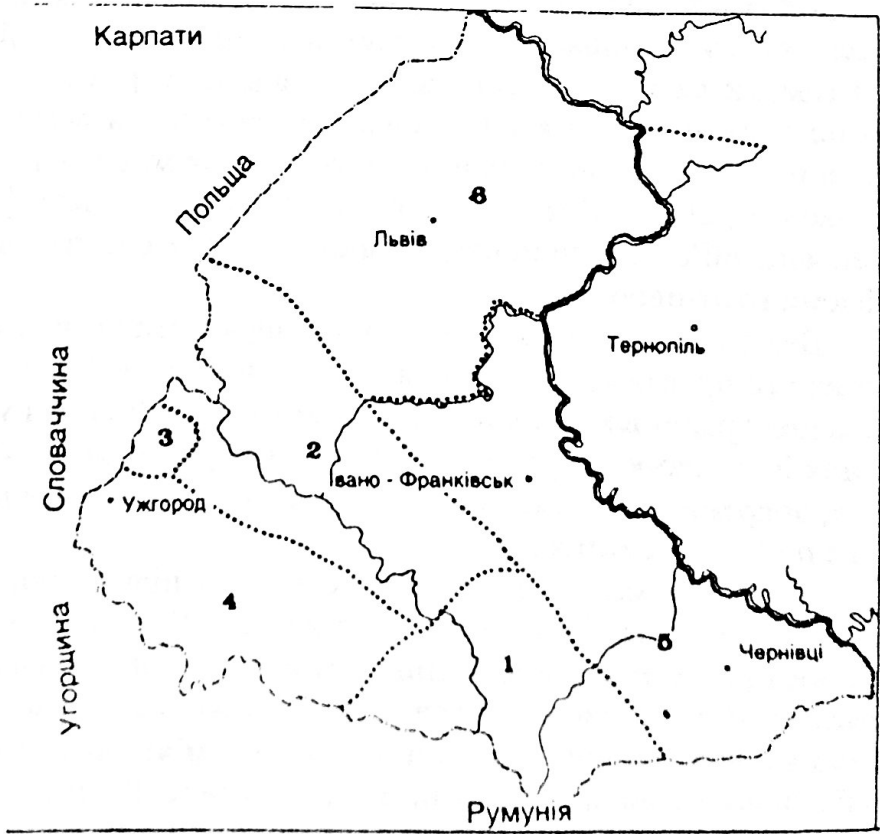
Середня

Наддніпрянина:

- 1 — Правобережна;
- 2 — Лівобережна.

Південь України:

- 1 — східна частина;
- 2 — центральна частина;
- 3 — західна частина.

що включає вивчення історії архітектури, археології, історії будівельної техніки, інтер'єрів історичних будівель, методики реставрації будівель і споруд та інші дисципліни, розраховані на один академічний рік. Провідною темою навчального процесу є дослідження пам'ятки та розробка проекту її реставрації.

У Фінляндії підготовкою архітекторів пам'яткоохоронного спрямування займається три архітектурні школи – в містах Гельсінкі, Тампере і Оулу. В цих школах уже на рівні базової вищої освіти передбачається освоєння історико-культурних надбань і основ пам'яткоохоронної справи. Спрямованість спеціальної післядипломної підготовки архітектора-реставратора визначається сприйняттям його як головного керівника реставраційним процесом, координатора дій усіх фахівців, задіяних до охоронних заходів на об'єкті. Відповідно навчальний курс включає поглиблене вивчення історії архітектури і мистецтва, технічних дисциплін, пов'язаних з реставрацією, методики проведення досліджень і реставрації та ін. Основою підготовки фахівця з охорони і реставрації об'єктів архітектурної спадщини вважається реставраційний проект і набуття практичних навичок проведення досліджень і реставрації.

Післядипломний курс спеціальної пам'яткоохоронної спрямованості в більшості архітектурних шкіл обмежується одним роком навчання. Хоч є випадки, коли термін навчання може складати й два роки, як це має місце в Технічному університеті в Будапешті.

Особливої уваги заслуговує досвід підготовки архітекторів-реставраторів в Росії. Зокрема в трьох вищих навчальних закладах – Московському архітектурному інституті, Академії реставрації та Російській академії живопису, скульптури і архітектури у Москві. На методичних засадах підготовки фахівців архітектурної реставрації в Московському архітектурному інституті ми зупинимося дещо далі. Спочатку звернемо увагу на перелік дисциплін навчального плану Академії реставрації, де передбачено освоєння майбутнім фахівцем історії архітектури і містобудування, теорії і історії реставрації, методики містобудівної охорони спадщини, історії релігій, методики реставраційного проектування, методики реконструкцій історичних міст, методики реставрації пам'ятки, традиційної будівельної техніки, сучасних реставраційних матеріалів і технологій, методики інженерної діагностики тощо. Термін навчання в Академії розрахований на один рік на базі вищої освіти або 5 років з отриманням вищої архітектурно-реставраційної освіти.

Підготовка архітекторів реставраторів в Академії живопису, скульптури і архітектури розпочата в 1993 році. Навчальним планом передбачено підготовку фахівця протягом шести років на основі конкурсного відбору на перший курс. Таким чином, спеціальна підготовка архітектора як реставратора ведеться за збалансованою системою і з послідовним освоєнням дисциплін та проходженням навчальних виробничих практик. У переліку дисциплін навчального плану історія архітектури, археологія, історія мистецтва, історія будівельної техніки, архівознавство, правові основи охорони культурної спадщини, теорія і методика реставрації, архітектурно-реставраційне проектування та ін.

Навіть короткий огляд досвіду кількох країн засвідчує розмаїття підходів до формування навчальних планів, набору спеціальних дисциплін та термінів навчання. Однак, розглядаючи перелік предметів, можемо впевнитися, що ціла низка їх є спільною для всіх навчальних закладів, а значить – досить важливих у підготовці архітектора пам'яткоохоронної сфери.

Одночасно досвід багатьох країн засвідчує, що забезпечення охорони пам'яток на засадах сучасної пам'яткоохоронної і реставраційної методології потребує передусім виховання нової генерації фахівців. Йдеться про відповідність концептуальних засад підготовки фахівців пам'яткоохоронної галузі методологічним основам сучасної пам'яткоохоронної науки. Ось чому міжнародні організації, причетні до охорони культурної спадщини, зокрема ICOMOS та ICCROM беруть активну участь в розробці стратегічних напрямків підготовки фахівців пам'яткоохоронної галузі. Так Генеральна асамблея ICOMOS, що відбулася у 1993 році в м.Коломбо (Шрі-Ланка), зважаючи на проблеми кадрового забезпечення

пам'яткоохоронної сфери практично в усіх країнах світу прийняла і рекомендувала для поширення документ названий "Найважливіші напрямки підготовки спеціалістів у галузі охорони та реставрації пам'яток, ансамблів і визначних місць" [4, с.83-87].

Окреслюючи загалом стратегічну спрямованість пам'яткоохоронних заходів, в документі виголошується необхідність збереження пам'яток як творів мистецтва та автентичних документів історії з включенням їх у сучасні соціально-культурні процеси.

Згідно з документом, прийнятим в Коломбо, підготовка спеціаліста в галузі охорони об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини має бути спрямована на формування фахівця здатного:

- аналізувати пам'ятку чи ансамбль з точки зору їх мистецької та історичної значущості;
- знати історію архітектури та природу формування ансамблів, розуміти сутність та визначати автентичність пам'яток;
- визначати доцільні методи охорони та реставрації пам'яток;
- розуміти й оцінювати довкілля пам'яток і ансамблів;
- виявляти й аналізувати архівну та бібліографічну інформацію;
- визначати внутрішні і зовнішні чинники руйнації пам'ятки;
- обстежувати пам'ятку з виконанням обмірних креслень, із застосуванням різних способів фіксації стану об'єкта, складати наукові звіти;
- знати та застосовувати на практиці міжнародні пам'яткоохоронні документи, національні законодавчі та нормативні акти;
- приймати зважені рішення щодо визначення спрямованості пам'яткоохоронних заходів на об'єкті;
- вміти співпрацювати зі спеціалістами різних профілів, координувати їх дії на об'єкті.

Це далеко не повний перелік вимог до фахівців з охорони архітектурно-містобудівної спадщини, але й це є свідченням, яким величезним обсягом знань і умінь має він володіти, щоб забезпечити збереження пам'ятки як документа історії і твору мистецтва.

Подаються у цьому документі й рекомендації щодо організації різних форм навчання, практичної підготовки фахівців на конкретних об'єктах.

Спрямованість охоронно-реставраційних заходів на об'єкті залежить в значній мірі від кваліфікації реставратора, його досвіду та амбіцій. Безумовно, об'єктивізації реставраційних дій почасти сприяють різного рівня науково-методичні ради та громадські обговорення проектних пропозицій. Але все одно, схоронність пам'ятки, як документального джерела інформації, ступінь збереження втіленого в її формі та матеріальній субстанції історико-культурного потенціалу залежить від професійного сумління реставратора.

Зважаючи на це і враховуючи потребу забезпечити повноцінну охорону історико-культурних надбань, міжнародна спільнота визнала за доцільне розробити кодекс етичних принципів охорони й реставрації пам'яток, ансамблів та визначних місць. Тож з опрацюванням стратегії підготовки фахівців пам'яткоохоронної галузі, Міжнародним комітетом з підготовки фахівців охорони та реставрації пам'яток (існує в системі ICOMOS), одночасно був розроблений кодекс етичних принципів охорони й реставрації пам'яток, який також рекомендовано використовувати у підготовці пам'яткоохоронців [4, с.88, 89].

Передусім у кодексі наголошується на необхідності виконання охоронних і реставраційних заходів на пам'ятках виключно фахівцями. Кодекс закликає до відкритого обговорення з громадськістю і фахівцями пропонуванних пам'яткоохоронних заходів, уважно ставитися до збереження автентичного стану пам'ятки чи ансамблю, обмежувати втручання в їх матеріальну структуру, оберігати довкілля.

Враховуючи потреби часу та новачі в сучасній пам'яткоохоронній методології, в Краківській хартії з охорони та реставрації архітектурно-містобудівної спадщини також наголошується на необхідності спеціальної підготовки реставраторів. Навчання реставраторів

ГУЦУЛЬЩИНА : ГРОМАДСЬКІ СПОРУДИ

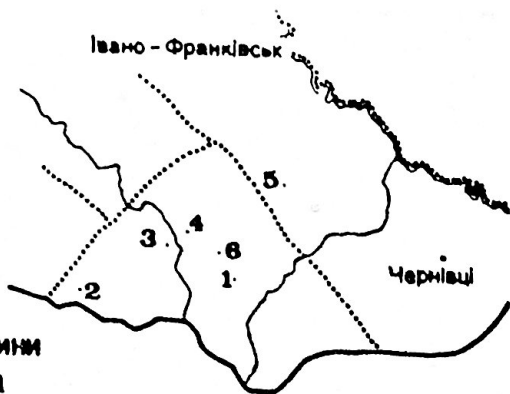
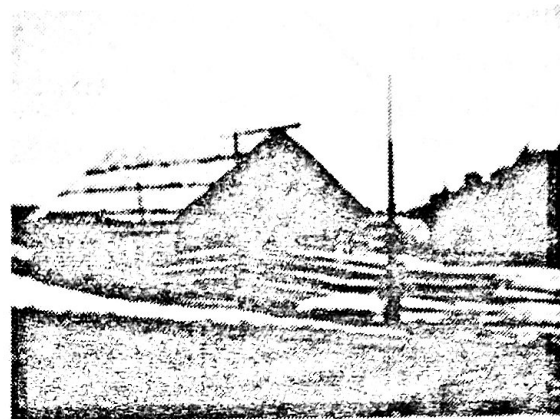

Рис. 1

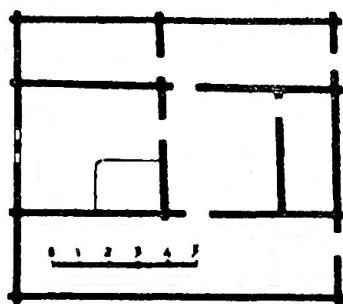
Стая з полонини Германівка Івано-Франківської обл. XIX ст. МНАП у Києві.

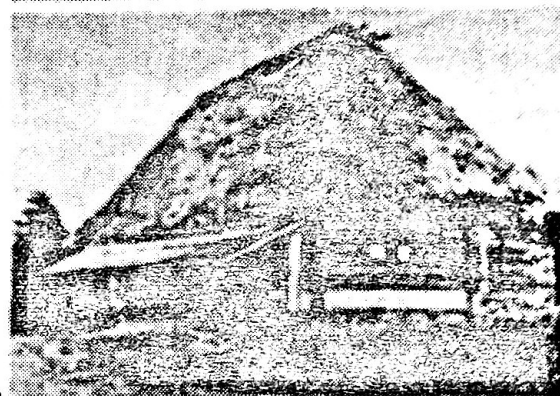
1

Рис. 2

Зимарка з присілка Рахова Закарпатської обл. XIX ст. МНАП у Києві. а - план; б - загальний вигляд.

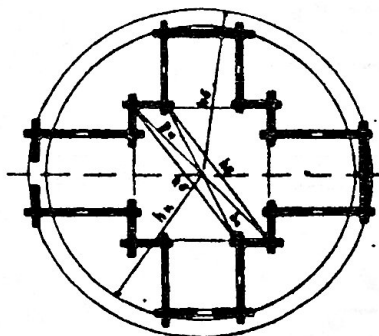
2A

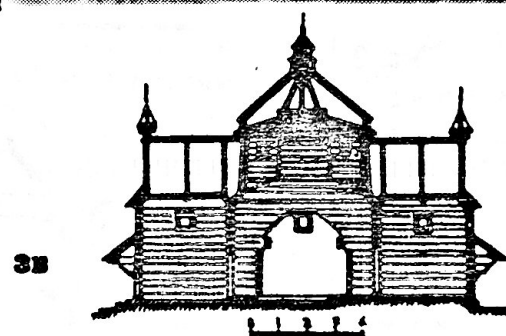
2B

Рис. 3

Церква в с. Ясиня. 1824 р. а - план і пропорційний аналіз (за І. Р. Могитичем); б - розріз (за П. І. Макушенком).

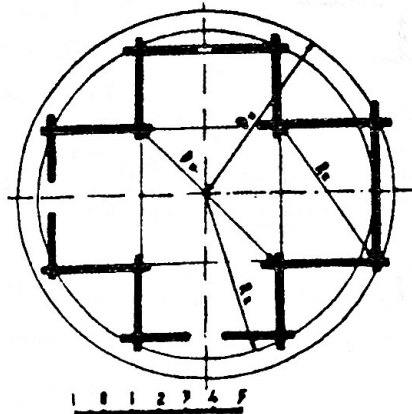
3A

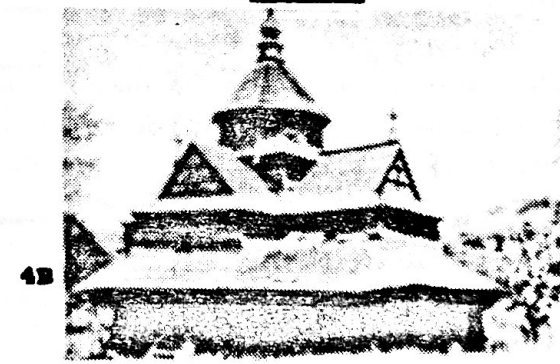
3B

Рис. 4

Церква в с. Ворохта Івано-Франківської обл. XVIII ст. (в 1780 р. перенесена з с. Яблуниця); а - план і пропорційний аналіз (за І. Р. Могитичем); б - загальний вигляд.

4A

4B

Рис. 5

Церква в Коломиї Івано-Франківської обл. 1587 р.

5

Рис. 6

Колиба з урочища Волове Івано-Франківської обл. Поч. XX ст. МНАП у Києві.

6

БОЙКІВЩИНА: ГРОМАДСЬКІ СПОРУДИ

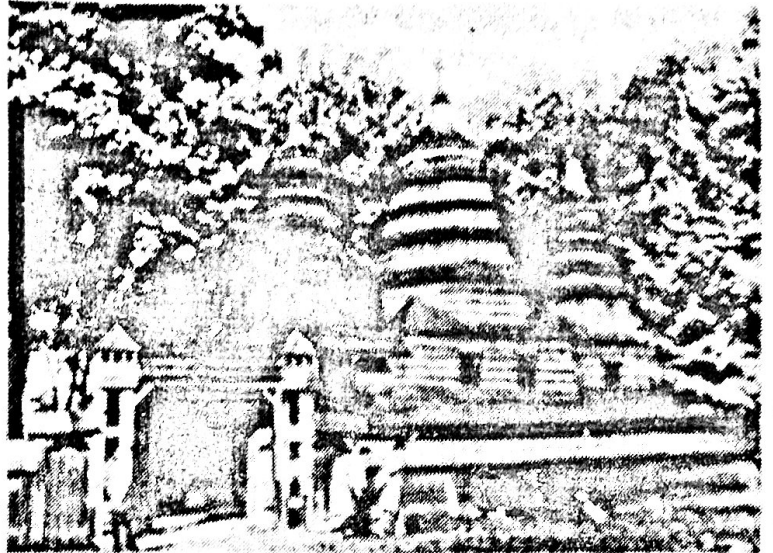
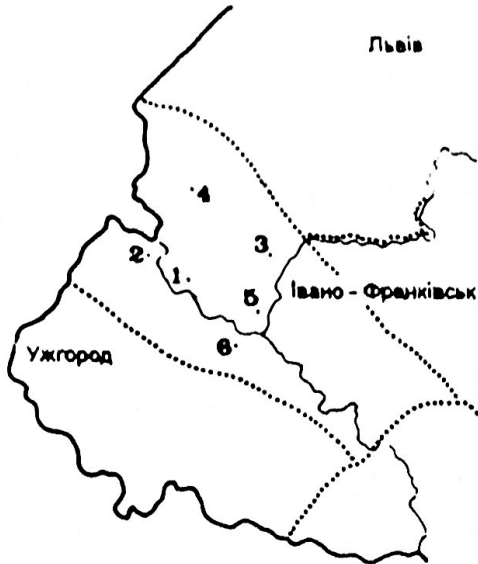

Рис. 1

Церква з с. Кривка
Львівської обл. XVIII ст.
МНАП у Києві:
а – загальний вигляд;
б – план.

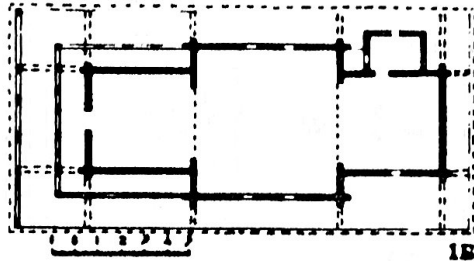

Рис. 2

Церква в с. Гусний
Закарпатської обл.
1755 р.

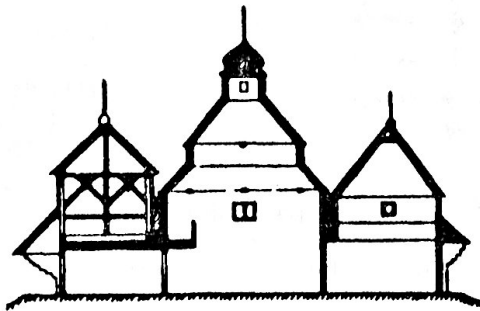

Рис. 3

Церква в с. Сколе
Львівської обл.
1760 р.

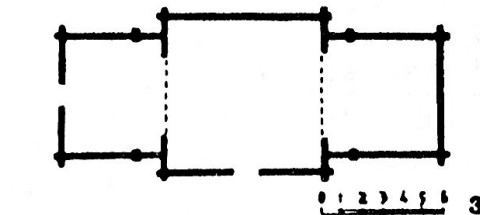

Рис. 4

Кузня з с. Тур'є
Львівської обл. 1870 р.
МНАП у Львові.

Рис. 5

Млин з с. Либохора
Львівської обл. XIX ст.
МНАП у Львові.

Рис. 6

Млин з с. Пилипець
Закарпатської обл. XIX ст.
МНАП у Львові.

і консерваторів – зазначається в хартії, і має забезпечити знання з історії архітектури та мистецтва, технології реставрації та консерваційних матеріалів, матеріалознавства пам'яток тощо [4, с93-97].

Міжнародне співтовариство приділяє значну увагу й практичному навчанню фахівців пам'яткоохоронної сфери. Серед міжнародних інституцій визначного рівня підготовки реставраторів, в тому числі й архітектурного спрямування, Міжнародний цент вивчення, охорони та реставрації культурних надбань – ICCROM, або Римський цент, створений з ініціативи UNESCO. Тут отримують фахову підготовку з охорони та реставрації пам'яток представники багатьох країн світу. Навчальними планами передбачається вивчення теорії та методики реставрації, сучасних методів досліджень пам'яток, інженерно-технічних засобів консервації об'єктів культурної спадщини тощо. Важливо зазначити, що в Римському центрі проводиться підготовка фахівців різних спеціальностей, причетних до охорони та реставрації пам'яток, як архітекторів, так і інженерів різного профілю, археологів та ін.

Безумовно, Римський центр не в змозі забезпечити підготовку реставраторів для всіх країн у необхідному обсязі, але його спрямовуюча місія у сфері на міжнародному рівні набула повсюдного визнання.

В міжнародній практиці мають місце й інші форми навчання, наприклад, такі як короткострокові літні курси та семінари. Так у Норвегії 1984 року були започатковані курси з технології реставрації пам'яток дерев'яної архітектури.

За участю ICOMOS Центрально-Європейський університет у Будапешті щорічно організує літні курси, мета яких надати спеціальні знання молодому поколінню фахівців з питань обліку, документування, дослідження та методики й практики охорони та реставрації пам'яток.

Грунтовну підготовку фахівців у галузі охорони історичних міст та реставрації пам'яток архітектури здійснює створена за участю ICOMOS 1990 року у Братиславі міжнародна академія з історичною назвою “Istropolitana”. Навчальна програма підготовки фахівця включає курси лекцій з історії мистецтва, археології, інженерних конструкцій, методик дослідження та реставрації пам'яток, пам'яткоохоронну практику.

Упродовж тривалого часу за міжнародною програмою організується літній семінар у США. Протягом 12 тижнів молоді фахівці і студенти архітектурних факультетів із країн-членів ICOMOS спільно проводять дослідження і фіксацію пам'яток архітектури та інженерної творчості у різних регіонах США.

Така форма співробітництва міжнародних організацій із залученням представників різних країн світу сприяє загалом фаховій підготовці кадрів пам'яткоохоронної галузі та відпрацюванню сучасної стратегії виховання молодого покоління фахівців з охорони та реставрації пам'яток.

Слід зазначити, що чимало наших співвітчизників, завдяки підтримці пам'яткоохоронних організацій як ICOMOS, ICCROM та інших скористалися нагодою долучитися до пам'яткоохоронної справи, підвищити свій кваліфікаційний рівень, ознайомитися з міжнародними рекомендаціями з охорони пам'яток, що безумовно, позитивно має позначитись на формуванні кадрового корпусу пам'яткоохоронців в Україні.

Аналізуючи стан кадрового забезпечення пам'яткоохоронної галузі в нашій державі, слід мати на увазі, що спеціальна підготовка архітекторів-реставраторів в Україні була започаткована лише наприкінці 70-х років ХХ ст. й базувалася на засадах методики, розробленої Московським архітектурним інститутом, зокрема колективом кафедри реконструкції і реставрації в архітектурі. Як свідчать методичні напрацювання цієї кафедри, навчальною програмою передбачалося освоєння теоретичного курсу “Реконструкція історичних комплексів та реставрація пам'яток архітектури”, а також виконання курсових і дипломних проектів [2;3]. Один курсовий проект – це дослідження, реставрація та пристосування пам'ятки архітектури, другий – дослідження та реконструкція історичного містобудівного утворення.

Зміст дипломної роботи включає дослідження, проект регенерації історичного місто-будівного утворення чи комплексу з розробкою проекту реставрації одного з об'єктів утворення.

Вивчення спеціального курсу та розробка курсових проектів з реставрації-реконструкції були зосереджені на 5 курсі; дипломний проект виконувався на 6 курсі.

Безумовно, в тій ситуації, методичні рекомендації і навіть підручники [5], були розраховані на всі школи Радянського Союзу. Тому на аналогічних методичних засадах базувалися підготовка архітекторів-реставраторів і в Україні, зокрема в Київському державному художньому інституті, у Львівському політехнічному інституті, Харківському та Одеському інженерно-будівельних інститутах [1].

Слід зазначити, що навіть така стисла теоретична й практична підготовка архітектора пам'яткоохоронного спрямування сприяла підготовці невеликої групи фахівців в Україні, які тепер досить відомі в пам'яткоохоронній галузі. Наприклад, тільки зі стін Київського державного художнього інституту (тепер Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури) вийшли в ті роки О.Пламєницька, О.Олійник, В.Вечерський та ін.

За роки незалежності в Україні чимало зроблено в сфері охорони об'єктів культурної спадщини. В той же час, проблема кадрового забезпечення пам'яткоохоронної галузі залишилася поза увагою. Системна підготовка архітекторів з охорони архітектурно-містобудівної спадщини відсутня. Що правда, базуючись на застарілих методичних засадах а окремих архітектурних школах України ще, завдяки старанням відданих пам'яткоохоронній справі викладачів, утримується спеціалізація "реконструкція-реставрація архітектурних об'єктів" (однак, під певним прикриттям, бо офіційно такої спеціалізації в архітектурі не існує). Вболіваючи за збереження архітектурних надбань, в деяких архітектурних школах в навчальні програми загальної підготовки архітектора ввели курс основ охорони і реставрації об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини [6]. Однак, ці заходи не вирішують питання кадрового забезпечення пам'яткоохоронної галузі в цілому.

Отже, зважаючи на ситуацію з підготовкою фахівців з охорони та реставрації пам'яток в Україні, та з урахуванням сучасних підходів до охорони архітектурно-містобудівної спадщини і вимог до фахової підготовки пам'яткоохоронців викладених вище, маємо зробити певні висновки.

В нинішній ситуації, з метою прискореного поновлення кадрового корпусу пам'яткоохоронців в Україні, слід практикувати змішану систему підготовки фахівців з різними термінами спеціальної підготовки:

- післядипломна освіта на базі "спеціаліста" з однорічним терміном навчання та присвоєнням кваліфікаційного рівня "магістр";
- на базі кваліфікаційного рівня "бакалавр" з терміном навчання півтора роки і присвоєнням кваліфікації – "магістр";
- шестирічна освіта (з набором на 1 курс за відповідними випробуваннями) та наданням кваліфікаційних рівнів "бакалавра" (4,5 роки) та "магістра" (6 років).

В останньому випадку, з урахуванням системи організації навчального процесу у навчальному закладі, підготовка фахівця з даного напрямку може базуватись і на дворічній загальній підготовці архітектора. Тобто термін спеціальної підготовки з включенням спеціальних дисциплін до навчального плану у такому разі становитиме 4 роки.

Найбільш прийнятною системою підготовки архітектора-пам'яткоохоронця слід вважати систему з шестирічним терміном навчання, бо дозволяє належним чином забезпечити збалансованість навчального плану, вивчення спеціальних дисциплін та ефективну організацію навчальних та виробничих практик, їх зв'язок із архітектурно-реставраційним проектуванням.

Торкаючись змісту навчального плану підготовки фахівця з охорони та реставрації об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини, слід передусім зазначити, що безумовно,

серед основних предметів підготовки архітектора-реставратора залишається рисунок і живопис та інші предмети естетично-мистецького циклу. Враховуючи сучасні тенденції комплексної охорони об'єктів культурної спадщини, перехід до ревалоризації-регенерації цілих містобудівних утворень як пам'яток урбаністики, необхідність подекуди вписання в історично усталену систему забудови об'єктів нового будівництва, виникає потреба певної творчої підготовки пам'яткоохоронця. Отже, не слід вилучати з навчального плану виконання студентом декількох проектів загальної програми архітектурного проектування.

Щодо оптимального складу спеціальних предметів навчального плану, то він впливає із завдань охорони архітектурно-містобудівної спадщини та продиктований сучасною методологічною платформою архітектурної реставрації. Незалежно від термінів навчання, як засвідчує досвід підготовки фахівців зазначеного спрямування та реальна пам'яткоохоронна практика, студент має набути знання і уміння з наступних дисциплін:

- теорії та методики архітектурної реставрації;
- основ археології та архівознавства;
- техніки діагностики та інженерної реставрації;
- методики дослідження та збереження пам'яток містобудування;
- традиційних матеріалів, конструкцій та технологій;
- методики реставрації творів монументального мистецтва;
- методики реставрації об'єктів садово-паркового мистецтва;
- функціональної адаптації пам'яток та інженерного оснащення;
- економіки, організації та управління в пам'яткоохоронній галузі;
- історичної типології будівель і споруд;
- історії архітектури і мистецтва;
- архітектурно-реставраційного проектування.

Обсяг годин з архітектурно-реставраційного проектування має також включати час, необхідний для вивчення та дослідження об'єкта реставрації, наукового обґрунтування проєктнореставраційних пропозицій. Обов'язковим слід вважати виконання мінімум двох курсових проєктів – з реставрації пам'ятки архітектури, тобто осібною об'єкта, та ревалоризації-регенерації пам'ятки містобудування. Дипломна робота має бути комплексною і включати дослідження та охоронні заходи як щодо осібної пам'ятки, так і урбаністичного утворення загалом.

Отже, з урахуванням особливостей архітектурних шкіл, використання різних систем навчання та реалізації запропонованого змісту навчального плану, дозволить в найближчі десятиліття сформувати в Україні плеяду фахівців, здатних розвивати традиції української пам'яткоохоронної школи, забезпечити належну охорону національних культурних надбань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Комплексная программа «Реставрация памятников архитектуры» – К. 1987.-14с.
2. Комплексная программа специализации «Реставрация и реконструкция в архитектуре» – М.1986.-22с.
3. Методические указания по разработке дипломных проектов для специализации «Реставрация памятников архитектуры» – М.:1984ю-16с.
4. Охорона культурної спадщини. Збірник міжнародних документів – К.: АртЕк.2002.-136с.
5. Подъяпольский С.С., Бессонов Г.Б., Беляев Л.А., Постникова Т.М. Реставрация памятников архитектуры (Учебное пособие для вузов). – М.:Стройиздат.1988.-224с., ил.
6. Програма навчального курсу «Основи охорони та реставрації об'єктів архітектурної спадщини» – Українська академія мистецтва. Вип.7.К.2000-с.99-104.
7. Conservation training-needs and ethics – ICOMOS – CIF. Training Committee Meeting Suomen binna Helsinki. Finland.-1995.-236с.